

RIFAT ILGAZ'IN ŞİİRLERİNDE ÇOCUK

Arş. Gör. Hülya SÖNMEZ¹

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, Türk edebiyatına sayısız eserler armağan eden ve bu eserleriyle okuyucusunun gönlünde ve de edebiyat dünyasında ölümsüzleşen şair, yazar, gazeteci, eleştirmen ve aynı zamanda bir öğretmen olan Rıfat Ilgaz'ı farklı bir boyutuyla tanımaktır. Bu özellik, Ilgaz'ın şiirlerinde çocuklara ve çocukluğa duyduğu hassasiyettir. Ilgaz'ın şiirlerinde çocuk; geçmiş, bugün ve geleceğin anahtarıdır. Çalışmada bu özelliğe dikkat çekilmiştir. Çalışmada, Ilgaz-çocuk-şiir münasebeti şairin ilgili şiirlerinden hareketle derinlemesine değerlendirilmiştir. Şiirlerin çocuk konusunda çok zengin olmasından dolayı inceleme, farklı boyutlar kazanmıştır. Ayrıca zenginleşen bu konular çalışmaya çok yönlü bakma imkânı tanımıştır. Araştırmada, Ilgaz'ın sanatında vazgeçilmez iki unsur olan ironi ve tezatlar incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda Ilgaz'ın şiirlerinde ironi ve tezadı mesajlarını vermede bir araç olarak çok başarılıca kullandığı görülmüştür. Çalışmada Ilgaz'ın şiirlerindeki çocukların ortak özelliklerine yer verilmiştir. İlgili şiirlerde tespit edilen çocukların ortak özellikleri muhtevaya bağlı olarak konulara ayrılarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma birbirini izleyen paragraflar olarak şu şekilde oluşturulmuştur: Toplum-çocuk, eğitim-çocuk, doğa-çocuk, iş-çocuk.

Anahtar Sözcükler: Rıfat Ilgaz, çocuk, şiir, eğitim, toplum, doğa, iş.

¹ İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, hulya.sonmez@inonu.edu.tr

CHILD IN THE RIFAT ILGAZ'S POEMS

ABSTRACT

Rıfat Ilgaz is a writer, poet, journalist, and teacher who lives in the hearts of the Turkish literature admirers with his many precious works. The purpose of this paper is to get to know Ilgaz in a different way; to get to know him with his sensitivity towards childhood, children and their problems. In his poems, child is the key to past, present and future. This paper focuses on this side of the immortal Turkish poet. In this paper, the relationship between Rıfat Ilgaz, children, and poetry is examined in detail based on his poems. The children and the theme of childhood are richly used in his works, which took this paper into different levels of approach, channeling it to see his topics from different dimensions. In research, the two indispensable elements of Ilgaz's works –irony and contradiction- are looked into, leading to the conclusion that these two elements are used very successfully by Ilgaz to deliver his messages about the topics which he prefers not to talk directly. In the upcoming part of this paper, the similarities of different children, which are mentioned by Ilgaz in his poems, are found. The similar characteristics are examined and classified according to the categories that are constructed based on the contents of the poems. This classification is arranged in the following way: Society and child, education and child, nature and child, and work and child.

Keywords: Rıfat Ilgaz, children, poem, education, society, nature, business.

1.GİRİŞ

Çocuk, bir toplumun geçmişini, bugünü ve geleceğini birbirine bağlayan köprüdür. Geleceği şekillendirmek isteyen bireylerin, öncelikle çocuklarına amaçları doğrultusunda iyi bir eğitim vermeleri gerekir. Çocuk gelişimini olumlu desteklemesi itibarıyla, birçok öğrenme aracı

bulunmaktadır. Bunlardan biri de, özellikle çocukların başta duygu gelişimi olmak üzere diğer gelişim alanlarını da olumlu yönde etkileyen, çocuk edebiyatıdır. Bu durumun farkında olan şair ve yazarlar, yıllarca eserlerinde hem çocukları anlatmış hem de çocuklara anlatmışlardır. Yani edebiyatta çocuk, bazen amaç bazen de araç olmuştur. Rıfat Ilgaz'ın eserlerinde bu iki özelliğin bir arada veriliyor olması dikkat çekicidir. Türk edebiyatında kendine özgü bir çizgisi olan Rıfat Ilgaz, hem nesir hem de nazım şeklindeki eserlerinde, çocuğu hiçbir zaman arka plana atmaz. Ilgaz, her zaman çocuklara tercüman olmaya, onların anlatamadıklarını topluma haykırmaya çalışmıştır. Şairin bu hassasiyetinden dolayı, onun çocuklar için yazmış olduğu bazı şiirleri özellikle dikkate şayandır. Ilgaz'ın çocuklar için yazdığı şiirleri incelemeyen önce şairi kısaca tanımak gerekir.

Türk edebiyatının büyük çınarı **Rıfat Ilgaz**, 7 Mayıs 1911 tarihinde Kastamonu Cide'de doğdu. Asıl adı Mehmet Rıfat olan şair, soyadı kanunundan sonra Kastamonu'yu çok sevdiğinden Ilgaz soyadını alır. Ilgaz, ilköğretimi Cide ilköğretim okulunda, ortaöğretimi de Kastamonu'da tamamladı. 1928'de Muallim Mektebini, 1936 Gazi Eğitim Enstitüsünü ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümünü bitiren Ilgaz, eğitim hayatı boyunca Zeki Ömer Defne, Ahmet Kutsi Tecer, Mustafa Nihat Özön gibi önemli kişilerden ders alıp gençliğinin büyük bölümünü ilköğretimde Türkçe öğretmenliğini yaparak geçirdi. Velüt bir kaleme sahip olan ve edebi camiada Koca Çınar olarak bilinen Ilgaz, dönemin önemli dergi ve gazeteleri arasında olan *Yürüyüş*, *Gün*, *Gerçek* ve *Marko Paşa*, *Dolmuş*, *Demokrat İzmir*, *Akbaba*, *Vatan*, *Yeni Gün*, ... gibi yayım organlarında "Stepne" takma adıyla eserlerini kaleme aldı. Yaşadığı dönemlerin acı ve tatlı olaylarına tanıklık eden Rıfat Ilgaz, ardından sayısızca eser

ve Aydın, Defne, Yıldız (Abaday, 2007:8-11) adında üç çocuk bırakarak 7 Temmuz 1993'te aramızdan ayrıldı (Saydur, 2006), (Bezirci, 1997).

2.ÖRNEKLEM

Çalışmada Rıfat Ilgaz'ın şiirlerinden bazıları, Çınar Yayıncılık tarafından hazırlanmış olan “Sınıf” (2009) adlı şiir kitabından bazıları da Ilgaz'la ilgili çalışma yapan kişilerin eserlerinden alınmıştır. Şiirlerin alındığı kaynaklar hem metin içinde hem de kaynakça bölümünde belirtilmiştir. Ilgaz'ın çocuk temalı on üç şiiri içerik analizine dayalı inceleme yapılarak değerlendirilmiştir.

3.YÖNTEM

Araştırmada veri tabanını oluşturan metinler (şiirler) “Osgood (1995) tarafından geliştirilen bir içerik çözümlemesi tekniği olan ve bir iletideki tek tek öğeler yerine, öğeler arasındaki ilişkileri inceleyen BAĞLANTI/İLİŞKİ ANALİZİ (contingency analysis)” (Taşıgüzel, 2004: 73) yöntemiyle çözümlenmiştir.

4.BULGULAR

4.1 Rıfat Ilgaz'ın Şiir Anlayışı

Her aydın ve yazar, döneminin aynası gibidir. Onlar, yaşadıkları dönemi sonraki kuşaklara eserleriyle aktaran bir tarih köprüsüdür. Rıfat Ilgaz da bu aydınlardandır. Çünkü Ilgaz'ın şiirleri ve diğer eserlerinde, yaşadığı dönemin boyutlarını görmek mümkündür. Ilgaz, toplumcu bir şair olarak yaşadığı dönemin gerçeklerinin edebî anlayışına yansımaları şöyle ifade eder: “1940 toplumcu kuşağı ‘gerçeği yaz da nasıl yazarsan yaz,’ mantığında değildi hiçbir zaman. Bugün diğer arkadaşların şiirleri irdelendiğinde, konularımızın yaşamdan alınmış olduğu görülür,

ama bunu şiire dönüştürmek için verilen özgün çaba da görülür. Tabii herkes bunda başarılı olmamış olabilir. Her zaman da öyledir zaten. Önemli olan çabayı vermiş olmamızdır. Şiirin sadece kendini tatmin olmadığını da düşünürsek, mesele daha da açıklık kazanıyor“ (Kabacalı, 1993: 51- 52). Ilgaz’ın gerçekleri anlatmasını Öngören (1993: 33), “Hababam Sınıfı, Rifat’ın okul anılarıdır. Kahramanı bir ya da birkaç kişi yerine bir sınıf olan bir eserdir bu.” diye değerlendirir.

Ilgaz’ın edebî eserde şekil ile ilgili düşüncelerine bakıldığında, onun şiirde salt biçimciliğe karşı olduğu görülür. Çünkü o, şiiri sınırları belli olan kalıplara sokmaktan çekinmiştir. Her ne kadar Ilgaz’ın ilk yıllarda yazdığı şiirler ölçülü yazılmış olsa da şair, olgunluk döneminde bundan kaçınmıştır (Bezirci, 1997: 65-69).

Ilgaz, şiirlerinde biçimi ele alırken özü terk etmez. Ilgaz’ın eserlerinde çok önemli olduğu için muhteva, arka planda kalmaz (Ilgaz, 1993: 51-52). Ilgaz’ın şiirinde ya kendisi ya da kahramanları vasıtasıyla konuşma üslûbunu kullanması şiirlerine, kafiyeyi aratmayan bir ahenk katmaktadır. Ilgaz, şiirlerinde vezin ve kafiye yerine özü ön plana çıkarmasının nedenini yaşadığı dönemin siyasi ve politik gelişmeleriyle ilişkilendirmektedir. Şair, bu durumu şöyle değerlendirmektedir: “*Vezinli, kafiyeli, hatasız şiirleri ben de yazdım. Ama şiir sadece güzel yazmak değildir. Bir de sanatçının sorumluluğu var. Yaşadığımız dönem ikinci dünya savaşı, bundan soyutlayamazdık kendimizi. Biçim önemlidir şiirde, ama içeriği hapsetmediği, sınırlamadığı, oyuna düşmediği ölçüde. İçeriğe yeni olanaklar kazandırdığı ölçüde yani özü kavrayacak bir biçim.*“

Onun böyle düşünmesinde etkili olan bir faktör de yaşadığı dönemin şiir anlayışıdır. Çünkü şairin olgunluk dönemi, şiirde kalıpcılığa karşı olan Orhan Veli’ye denk gelmektedir (Okay,

1992: 14-17). Ilgaz, şiiri sınırlandırdığını düşündüğü için kafiyeden uzak durmuştur. Biçim geleneğinin ekside kaldığını dile getiren Ilgaz, artık yeni özlerle ve yeni biçimlere yönelmesi gerektiğini belirtmektedir: “Şiir ve salt biçimcilik diye bir sorun yoktur bizim aldığımız şiirde. Hele şiirin düzen ve düşünceleri geleneksel kalıplara dökme işi sanılması çoktan anlamını yitirmiştir. Biçimcilik soyut bir teknikçilik, kendi kendisiyle yetinen, kendi dışında herhangi bir amacı olmaksızın kendi kendisiyle var olan bir çaba idi eskiden. Oysa yeni özlerle yeni biçimler ortaya getirme çabası bizi diri bileşimlere götürmektedir.” (Bezirci, 1997: 65-66).

Ilgaz’ın şiirlerinde sehl-i mümteni sanatının en güzel örneklerini bulmak mümkündür. Onun şiirlerini daha iyi anlamak için görünenin ötesinde görünmeyene iyi bakmak gerekir. Şöyle ki Ilgaz’ın eserlerine çıplak gözle bakıldığında karşımıza, sorunları açıkça dile getiren bir kalem çıkar. Ilgaz, şiirlerinde vermek istediği kapalı mesajları sezdirmelerle, yaptığı söz sihirleri ve imgelerle mısralarına öylece yerleştirir (Bezirci, 1997: 41-42).

4.2. Ilgaz’ın Şiirlerinde Çocuğa Bakış

Rıfat Ilgaz’ın şiirlerinde çocuk vazgeçilmez bir temadır. Onun şiirinde çocuk, araç değil her zaman bir amaç olmuştur. Ilgaz, “Zaten Okutmak Üzerine” adlı şiirinde kendisi için edebî bir kimlik arayışına girer. Şiirinin sonunda asıl kimliğinin çocukları anlatan ve çocuklara anlatan bir şair olduğunu görür.

Sınıfın ozanıyım mimli

Hababam Sınıfı'nın yazarıyım ünlü

Kim ne derse desin, çocuklar için yazdım hep.

İki iş tuttum ömür boyu köklü.

Çocukları okutmaktı ilk işim.

İkincisi, Yazdıklarım çocuklara okutmak (Tombul,2009: 14).

İlgaz'ın eserlerinde oluşturduğu çocuk kahramanlarının hepsi yakın çevreden olup eserlerinde işlediği konular da gerçektir. İlgaz, şiirlerinde gündelik yaşamın kahramanlarını, sıradanlığını ve alışkanlıklarını bilinçli olarak tercih etmiştir. İlgaz'ın toplumla yakınlaşması ve topluma ait gerçek unsurları şiirine konu ettiği örneklerden birisi de “*Engel olmaz bu bilgimiz-sümbülden çok sevmemize yeşil soğanı*” (Ada, 1993: 25) sözüdür. Şair, bu yönü ile çağdaşlarıyla aynı çizgide yürür.

Yerel çevre, çağdaşlarındaki gibi bütün renkliliği ile onun da şiirlerine girer. İlgaz, şiirlerinde toplumun bir parçası olarak gördüğü çocuğu kendinden uzaklaştırmaz. Aksine onun şiirlerindeki çocuk aslında şairin ta kendisidir. Yaşamın aynası olan İlgaz, çocuk şiirlerinde de aynı çizgisini korumaktadır.

İlgaz'ın çocuk konulu şiirlerini incelerken, karşımıza üç çocuk kimliğine sahip bir şair çıkar: Bunların ilki şairin kendi çocukluğu, ikincisi çocukları ve üçüncüsü de öğrencileridir. İlgaz'ın şiirleri bu üç çocuğa beden arayan sözcüklerden, imgelerden, izleklerden (Çetin, 2009: 15), düşüncelerden, olay ve şekillerden oluşur. Şair, çocuğu somut dünyasından alarak şiirine konu eder. Şairin bu özelliğini, oğlu Aydın İlgaz'ı ilham alarak yazdığı “Oğlum” adlı şiirinde görmek mümkündür (Kaya, 2007: 52).

Ben de düşkündüm oyuna,

Ben de kumları avuçlar

Kazardım turnaklarımla toprağı.

O zaman da çocuklar oynardı,

Ama benzemiyor bütün oyunlarımız.

Görgüne sözüm yok.

Ama bakıyorum, rahat değil çocukluğun,

Arabalar yolunu kesiyor.

Tele takılıyor uçurtman

Var mı tarlan, yar çilekleri toplayacak

Böğürtlenlerini otlara dizecek,

Çalıkların var mı? (Ilgaz,1993:55-58, Akt.: Kaya,2007: 45)

4.3.Rıfat Ilgaz'ın Şiirlerindeki Çocukların Ortak Özellikleri

Rıfat Ilgaz'ın şiirlerindeki çocuklar acılarıyla çok önce tanışmış, erken büyümüş ve çabuk olgunlaşmış gibi görülse de okuyucunun karşısına yine bir çocuğun arzuları çıkmaktadır. Çocuklar, farklı şartlarda büyüseler de istekleri yine çocukça olmaktadır. Ilgaz'a göre oyun, kum, toprak vb. arzular bütün çocuklarda aynıdır. "Oğlum" şiirinde şair bu durumu, *Ben de düşkündüm oyuna/Ben de kumları avuçlar/Kazardım tırnaklarımla toprağı* şeklinde dile getirir (Ilgaz, 1993: 55-58, Akt.: Kaya, 2007: 45).

Rıfat Ilgaz'ın eserlerindeki çocukların ortak bir özelliği de toplum tarafından unutulmalarıdır. Ilgaz, eserlerine çocukları konu ederken toplumun unuttuğu bir gerçeği de gözler önüne sermektedir. Bu yönüyle Ilgaz, çocuk sıkıntılarının sesi olmaktadır. Ilgaz,

şairlerinde çocuklara karşı duyulan bir özür ve pişmanlıkla okuyucunun karşısına çıkar. Şair, bu pişmanlığı “Oğlum” şiirinde açıkça dile getirir.

...

Yetiştirmedik, tek başına,

Bir limonlukta büyütmedik seni.

Kırağı çalmaz diye acı patlıcanı

Salıverdik sokağa;

Düşecektin eninde sonunda (Ilgaz,1993: 60, Akt.:Kaya,2007: 45).

Rıfat Ilgaz, kahramanlarını yaşadığı dünyadan alır. Bundan dolayı Ilgaz’ın şiirlerine konuşlanan çocuklar, gündelik hayatın seyr-ü sefasını yaşayan hayalî çocuklar değildir. Bu çocuklar, hep bir yerde eksik bırakılmış ve bu eksiklikleriyle toplum tarafından unutulmuş çocuklardır. Ilgaz’ın bu kapalı eleştirisini “Uçurtma” ve “Okutma Üzerine” şiirlerinde de görmek mümkündür:

Kızalım mı umursamayışlarına

Kendi yaşamlarını izliyorlar boşlukta...(Ilgaz, 1997: 63-64, Akt.: Kaya,2007: 47).

Arap’ın dediği doğru:

Çocuk mazbut...

Memleketse görüliyor işte,

Güllük gülistanlık...

Ne var ki güllerin dikenini çok! (Ilgaz, 1993: 42, Akt.:Kaya,2007: 53) .

Rifat Ilgaz'ın şiirlerinde öğrenciyi merkeze alan, öğrenci etkinliğine yer veren, yapılandırmacı öğrenme kuramının (Demirel ve diğerleri 2005: 42) ön plana çıktığı görülür. Ilgaz, şiirlerinde çocukları işlerken, onları eğitim hayatından uzak tutmaz. O, çocukları eğitim sürecinin merkezinde ve aksaklıklarından dolayı bu sürecin birer kurbanı olarak görür. Eğitim sisteminin mizahî bir dille eleştirildiği Hababam Sınıfı'nda Ilgaz kopyanın, ezberin ve uydurma saygının eleştirisini yapar.

(<http://www.kayipedebiyat.com/biyografi/rifat-ilgaz/>).

Rifat Ilgaz'ın şiirlerinde çocuklarla bütünleştirdiği bir özellik de doğadır. Bu yönüyle Ilgaz, izlenimci (Moran, 2008:263-267) bir şair olarak okuyucusunun karşısına çıkar. Çünkü diğer izlenimci şairlerde olduğu gibi Ilgaz'ın şiirlerinde de hayatın geçek çizgileri, gelgitleri, boyutları, tatları şairin ruhî ve zihnî değirmeninde öğütülerek tekrar sunulmuştur. Yani Ilgaz'ın şiirlerinde işlediği her konu, onun çevreden aldığı izlenimlerini yansıtır. Şair, “Çocuklarım” şiirinin son bölümünde çocuk ve doğa ilişkisini güçlü sezdirmelelere dayandırarak okuyucusunda farklı izlenimler oluşturmaktadır. Bu şiirde şair, doğanın unsurları olan; *bulut, hazan rüzgârında dökülmüş hasta yapraklar, serçeler ve kış günlerini* kullanarak doğa ile çocuk arasındaki münasebeti değerlendirir. Ilgaz'ın iç dünyasında derin iz bırakan bu unsurlar, çocuklarla özdeşleştirilerek yeniden yapılanmıştır. Çünkü sonbahar ve kış mevsiminin çağrıştırdığı olumsuz durumlar olan ölüm, yok olma, çaresizlik, keder vb. birçok kavram şiirin derin yapısında çocukların sorunlarıyla bütünleştirilmiştir (Ilgaz,2009:8). Ilgaz, doğayı öğrenmenin gerçekleşeceği bir ortam olarak görmektedir. Ona göre çocuk için hazırlanacak en iyi öğrenme

ortamı doğa olacaktır. Şair, “Yusuf’a Öğüt” şiirinde “İbret al kapıdaki eşekten” (Ilgaz,1997:7,Akt.: Kaya,2007: 83) diyerek bu durumu belirtir.

Ilgaz’ın şiirlerinde çocuk, doğada var olan masum ve güzel unsurlara benzetilerek işlenir. Fakat masumluğu ve yalnız bırakılmış yönleriyle Ilgaz için çocuk. Özenilmemiş bir gül, uçamayacak kadar savunmasız ve zamanı çözemedi dünyadan uçan kuş, can korkusuyla yaşayan ürkek bir tavşandır. Çocukların bu özellikleri “Oğlum”, “Ne Kuş Ne Böcek” ve “Korkak” şiirlerinde dile getirilmiştir.

*Seni saksıda **gül** yetiştirir gibi*

Yetiştirmedik, tek başına,

Bir limonlukta büyütmedik seni

Kırağı çalmaz diye acı patlıcanı

Salıverdik sokağa;

Düşecektin eninde sonunda (Ilgaz,1993: 60,Akt. Kaya , 2007: 45).

***Kuş** değil ya çocuklarım,*

Böcek bile olamazsınız!

Bunca yük, bunca borç

Omuzlarınıza vurulmuşken

Hem de doğar doğmaz...

Kanatlanamazsınız!

Uç uç böceğim deseler de

Annenizin alacağı pabuçları

Peşin peşin giydirdiler de

Uçamazsınız, çocuklarım

Bu gidişle!

(İlgaz,1993: 73, Akt. Kaya, 2007 :51)

Vakitsiz doğduğu gibi

Bildi vakitsiz ölmesini yavrucak

*Gitti **kuş** misali.*

(İlgaz,1997: 46,Akt. Kaya, 2007: 5)

Tut demeden tazıya daha

Alır başını kaçarsın

Bir tavşansın işte

Ne gecen belli ne gündüzün

Kimselere benzemez uykun

***Tavşan** uykusu*

Doğdun doğal bu pis korku

Bu can korkusu(İlgaz,1997:12-13, Akt. Kaya, 2007:55).

Rıfat Ilgaz’ın şiirlerinde büyük bir hassasiyetle üzerinde durduğu diğer bir konu, çocukların erken yaşta çalışmak zorunda kalmalarıdır. Ilgaz’ın şiirlerinde, okulda veya tatilde olması gereken çocuklar yerine, çarşı ve pazarda satıcılık yapan çocukları işlemeşi şairi derin bir siteme yöneltir. Ilgaz, bu durumu şöyle değerlendirmektedir: “*Sanki bir ağılda tıkalı kalan çocuklar yazın gelmesiyle bir avuç darı gibi dağılmaktadırlar. Onların yeri kırlar, pınar başları iken çocuklarımız farklı yerlerdedirler. Tıpkı öğretmenleri gibi onlar da üç kuruşun derdine düşüp çalışmaya mahkûm olmuşlardır. Kimi işportacı, kimi simitçi, kimi boyacı, kimi çaycı, kimi bilmem ne... Güya çocuklarımız dinlencede!*” (Akt. Kaya, 2007: 53). Şair, çocukların çalışmasından duyduğu üzüntüyü “Çocuklarım” ve “Okullar Dinlencede” şiirlerinde bir öğretmen gözüyle dile getirir.

İsterken adam olmanızı

Çoğunuz semtine uğramaz olmaz oldu mektebin

Palto, ayakkabı yüzünden.

Kiminiz limon satar balık pazarında

Kiminiz Tahtakalede çaycılık eder (Ilgaz,2009: 8)

“On halka yüz lira

Şansınızı deneyin!

Taze ayran, soğuk gazoz!

Buyurun baylar,

Salonumuz da var yukarıda,

Buyurun öğretmenim!

(Ilgaz,1993: 49, Akt. Kaya, 2007)

4.4.İlgaz'ın Çocuk Konulu Şiirlerinde İroni ve Tezatlar

Rıfat Ilgaz'ın şiirlerinin büyük bir özelliği de hiciv üslûbunda olmalarıdır. O, hayatın pek çok aşamasına değindiği için yaşamın aksayan ve kusurlu taraflarını kara mizahla mısralarına taşır. Şairin dönemin eğitim yapısını mizahî bir üslupla ele aldığı Hababam Sınıfı, bunun en iyi örneklerindendir. Ilgaz, hicvi eserlerini ironi ve tezatlarla temellendirmektedir. Hızlan (2006: 808- 809), Ilgaz'ın bu özelliğini onun “Çocuklarım” şiiri için şöyle ifade eder: “Çocuklarım, sevecen bir öğretmenin, öğrencilerini tanıyışını dile getirir. İnsanı sarsan bir dize ile başlar.

Yoklama defterinde öğrenmedim sizi,

Benim haylaz çocuklarım!

Sınıfın en devamsızını

Bir sinema dönüşü tanıdım,

Koltuğunda satılmamış gazetelerle...”. Burada Ilgaz, sınıfı öyle bir hayal âleminde anlatır ki gerçekte hayalin insanoğlunda nasıl bulunduğu ironiyle verir. Bir öğretmen olan Ilgaz, çocukları sınıftan yani yoklama listesindeki isimlerinden tanımadığını ifade eder. Oysa normal şartlarda bir öğretmenin öğrencisiyle sınıfta tanışması gerekir. Ilgaz, “Yoklama defterinde öğrenmedim sizi” diyerek öğrencilerin buldukları yer ile olması gerektiği yer konusuna ironiyle yaklaşır okuyucularının zihinlerinde düşünce halkaları oluşturması için bir taş atar. Ilgaz, “Sınıfın en devamsızını” diyerek, eğitim sürecinin bir sorunu olan öğrencilerin çalışmak zorunda kalmalarından kaynaklı devamsızlık problemine de değinir. Bir sonraki

mısrada şair, “*Bir sinema dönüşü tanıdım*” cümlesiyle okuyucunun nabzını yoklar. Çünkü bir öğretmenin okul yerine sinemada öğrencilerini tanınması okuyucuda mevcut durumu eleştiren bir tutum oluşturmaktadır. Oysa sonraki mısra da *Koltuğunda satılmamış gazeteler...* Diyerek okuyucusunu beklenmeyen bir sonuçla şaşırtır. Ilgaz, burada bu durumun gerçek müsebbibi ve suçlusu olan fakirliği gün yüzüne çıkarır.

Ilgaz, şiirlerinde ironi gibi zıtlıkları da başarılıca işler. 1944 yılında kaleme aldığı “Sınıf” adlı şiir kitabında geçen “Çocuklarım” adlı şiir, şairin “Sınıf, Bahtiyar, Tosya Zelzelesi” adlı şiirleriyle büyük benzerlik göstermektedir. Bu şiirlerin ortak noktaları, çelişkiler ve zıtlıkların daha keskin ve maddî boyutlarıyla yansıtılmalarıdır. Bu özellik, “Çocuklarım” şiirinde şu mısralarda görülmektedir: “*İsterken adam olmanızı/Çoğunuz semtine uğramaz oldu mektebin*” (Ilgaz, 2009:8). Burada şair, öğrencilerin olması gerektiği yer ile vardıkları sonuç arasındaki zıtlığa parmak basmaktadır. Yani okuyucunun karşısına geçmiş ile gelecek, temenni ile gerçek arasındaki belirgin fark çıkmaktadır. Yine zıtlıklar üzerinde şairin vurguladığı diğer bir bölüm ise şöyle ele alınmıştır:

“Kiminiz limon satar Balıkpazarı ’nda

Kiminiz Tahtakale’de çaycılık eder;

Biz inceleye duralım aç tavuk hesabı,

Tereyağındaki vitamini

Ve kalorisinde taze yumurtanın!” (Ilgaz, 2009: 8).

Ilgaz, burada realist bir bakış açısıyla okulda öğrenilenler ile hayatta görülenler arasındaki kontrasta (Çetin, 2009: 227-228) dikkatleri çekmektedir. Şair, “Uçurtma” şiirinde de toplumun bu aksaklıklara duyarsız kalmasını eleştirmekte ve bu duruma kızmaktadır. Ona göre toplum çocukları birer uçurtma gibi nereye gideceklerini bilmeden gökyüzüne

salıvermiş. Bu sonsuz boşlukta çocukların birer uçurtma gibi zamanla kaybolması şairi derin bir üzüntüye sürüklemektedir. Oysaki çocuklar da anlamak, anlaşılmak ve her rengiyle kopmuş uçurtmaların gökyüzünün maviliklerinde özgürce kanat çırpma istiyorlar.

“Kızalım mı umursamayışlarına?

Kendi yaşamlarını izliyorlar boşlukta...

Onlar da birer uçurtma değil mi?

Bizim de ne süslü uçurtmalarımız vardı,

Alıp başlarını gitmediler mi?

Gözümüzden bile esirgerdik

Hangi birinin ipi kaldı elimizde?” (Ilgaz, 1997: 63-64, Akt. Kaya,2007: 47).

Eğitim müfredatı ile hayat müfredatının mizahî zıtlıkları, Ilgaz’ın kaleminde yeniden hayat bulur. Okullarda işlenen müfredat konularına Ilgaz, hem öğretmen duyarlılığıyla hem de şair olarak parmak basmaktadır. Ekonomik olarak geliri düşük olan yörelerdeki çocuklar, bilmedikleri ve ulaşması zor olan nesnelere ilk olarak kitaplarda karşılaşmaktalar. Oysa öğrenmenin temel ilkelerinden olan somut bilginin gerekliliğini önemseyen Ilgaz, *“Burnumuzun dibindeki görmeden”* diyerek şiirin derin yapısında bu konuyu bir kez daha vurgulamaktadır. Bu durum, öğrenmenin bilinenden hareketle yapılması gerektiği düşüncesini desteklemektedir (Senemoğlu, 2004: 385). Ilgaz. “Oğlum” şiirinde belirttiği çocuğun eksikliklerini, çocuk gelişiminde önemli bir araç olan masalın kaf dağı, peri kızları, şehzade, dev gibi unsurlarıyla verir.

Büyümedin bir dadının dizlerinde,

Kucaklarında sütinelerin

Ne kaf dağındaki peri kızlarına tutuldun

Ne kurtarmayı düşündün

Şehzadeyi, devler elinden. (Ilgaz,1993: 61,Akt.:Kaya,2007: 46

Ilgaz, anlatım zenginliği oluşturmak için masal dışında diğer edebî türlere de başvurmuştur. Bu nedenle Ilgaz'ın şiirlerinde deyim ve atasözlerini kullanıldığı görülür. Sezer (1991: 38), bu durumu: “*Bu dil, zaman zaman kimi deyimleri ve atasözlerini anımsatarak çağrışımlar yapar.*” şeklinde değerlendirir. “Çocuklarım” şiirinin derin yapısında bulunan gerçek ve hayal arasındaki zıtlık okuyucuya: “*Aç tavuk kendini buğday ambarında sanır*” (Parlatır,2008: 58) atasözünü hatırlatmaktadır. Yani dışarıda ekmek kavgasını veren öğrenciye okulda tereyağının ne kadar vitaminli ve taze yumurtanın kaç kalori olduğunu anlatmak, şairin aç tavuk tenkidini haklı çıkarmaktadır. Şiirde “limon satmak, çaycılık etmek ve aç tavuk” imgeleri ile “tereyağının vitamini, taze yumurtanın kalorisi” kavramaları arasındaki çelişkiye dikkat çekilmiştir.

6.TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada Ilgaz'ın çocuklara yönelik şiirleri incelenirken Ilgaz'ın, çocuklar için ve teması çocuk olan şiirler yazdığı görülmüştür. Böylelikle Ilgaz'ın çocuk edebiyatında özellikle son zamanlarda tartışma konusu olan, *çocuk edebiyatının çocukları anlatan bir edebiyat mı yoksa hedef kitlesi çocuk olan bir edebiyat mı* olduğu konusuna sınır çizdiği görülür. Çünkü yapılan analizler sonucunda şairin şiirlerinde bu iki hedefin de olduğu göze çarpmıştır.

Ilgaz, çocuk ve şiiri ilişkilendirirken onu içinde yaşadığı dünyanın gerçekleriyle ele alır. Bu gerçeklik, realist ve natüralist bir bakış açısıyla işlenen gerçeklik değildir. Bu gerçeklik, tıpkı Andre Gide ve Ahmet Haşim'de de görülen “... Dış dünya karşısında sürekli

yenilenen bir bakış ve bu bakışın sürekli değişen bir ışık ve renk ortamında görülenlerin psikolojik/iç dünyaya olan yansımalarının ifadesi” olan gerçekliktir (Çetişli, 1998:104-107).

Şair, bir birey ve öğretmen olarak çocukların sıkıntılarını, acılarını, mutluluklarını ve özlemlerini kendi hayal dünyasında tekrar şekillendirerek aktarır. Bunu yaparken de hep aynı yer ve zamanda kalmamaya özen gösterir. Çünkü ömrünün büyük bir bölümünü çocukları anlatmaya adanmış şair, yaşadığı dönemde oluşan değişimleri ve bu değişim içerisinde çocuğun durumunu ustaca işler.

Ilgaz, her ne kadar çocuklarla istenmeyen sebeplerden dolayı okul dışındaki mekânlarda buluşsa da öğretmen şairimiz, onları okula çekmeye çalışır. Bu amacından dolayı Ilgaz’ın çocuklar için yazdığı şiir kitabına “Sınıf” adını vermesi bir tesadüf olmasa gerek. Şair, şiirlerinde çocukların burada olmaları gerektiğini vurgular.

Bu incelemede dikkat çeken bir özellik de Ilgaz’ın şiirlerinde çocukları işlerken konu yönünden göstermiş olduğu hassasiyettir. Şair, bu açıdan yelpazesini geniş tutmaya özen göstermiştir. Ilgaz, çocukları tek bir bakış açısıyla değil birçok farklı boyutuyla işlemeye gayret eder. Bu da bize acaba Ilgaz çocukları anlatırken kedisine “ Daha anlatmadığım bir husus kaldı mı?” sorusunu sormuş olabileceğini düşündürmektedir.

Şairin şiirleri incelenirken, bunların iki yönü itibariyle çok güçlü olduğu görülmüştür. Bunlar, şiirin derin ve yüzey yapılarının kuruluşudur. Şiirlerin derin yapısında oluşturulan etkili imge, simge ve metanomiler okuyucunun hayal dünyasında geniş bir anlam çerçevesi çizmiştir. Şiirin yüzey yapısında yazarın araç olarak kullandığı zengin söz varlığı, kafiye, fonetik ahenk, sentaks yapısı okuyucuyu her yönüyle örnek bir dille buluşturmuştur. Bu dil zenginliğinin nedenini, Ilgaz’ın uzun süre yapmış olduğu Türkçe öğretmenliğinden edindiği bilgi ve deneyime bağlanabilir.

Ilgaz'ın su gibi duru ve akıcı Türkçesi ile bu şiirler, çocuklar için hazırlanan antolojilere eklenebilir. Makal'ın (2007) on çocuk şiiri antolojisinden hareketle yaptığı tez çalışmasında Ilgaz'ın şiirlerinin bulunmayışı bu alanda var olan eksiklikler arasındadır.

KAYNAKLAR

- Abaday, A. (2007) Sınıfların Hocası. *Kdergisi*, 55, 8-11.
- Ada, A. (1993) Rıfat Ilgaz'ın Şiiri. "Edebiyatımızın Koca Çınarı" Rıfat Ilgaz. İstanbul, Tüyap Yayıncılık s.24-26.
- Bezirci, A. (1997) *Rıfat Ilgaz*. İstanbul, Çınar Yayınları.
- Çetin, N. (2009) *Şiir Çözümleme Yöntemi*. Ankara, Öncü Yayıncılık.
- Çetişli, İ. (1998) *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar*. Isparta, Kardelen Kitapevi. Demirel, Ö. ve Kaya, Z. (2010) *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çınar Yayıncılık (2009) Rıfat Ilgaz. [Http://Www.Kayipedebiyat.Com/Biyografi/Rifat-İlgaz/](http://Www.Kayipedebiyat.Com/Biyografi/Rifat-İlgaz/). Erişim tarihi 20.10.2010.
- Hızlan, D. (2006) *Edebiyatımızın Koca Çınarı Anısına Rıfat Ilgaz Sempozyumu*. İstanbul, Çınar.
- Ilgaz, A. (2004) *Sınıfın Efsanesi*. İstanbul, Çınar Yayınları.
- Ilgaz, R. (2009) *Sınıf*. İstanbul, Çınar Yayınları.
- Kabacalı, A. (1993) "Edebiyatımızın Koca Çınarı" Rıfat Ilgaz. İstanbul, Tüyap Yayıncılık.
- Kaya, Ö. Ö. (2007) *Rıfat Ilgaz'ın Eserlerinde Çocuk ve Çocuk Eğitimi*. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Makal, Y. (2007) Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Çocuklar İçin Hazırlanan Şiir Antolojileri Üzerinde Bir Araştırma. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Moran, B. (2008) *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*. İstanbul, İletişim Yayınları.
- Okay, O. (1992) *Şiir Sanatı ve Dersleri – Cumhuriyet Devri Poetikası (Ders Notları)*.
Erzurum, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Öngören, F. (1993) *Mizahçı Rıfat Ilgaz .“ Edebiyatımızın Koca Çınarı“ Rıfat Ilgaz*. İstanbul,
Tüyap, 32-33.
- Parlatır, İ. (2008) *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. Ankara, Yargı Yayınları.
- Saydur, M. (2006) *Rıfat Ilgaz'lı Yıllar*. İstanbul, Çınar Yayınları.
- Senemoğlu, N. (2004) *Gelişim Öğrenme ve Öğrenme Kuramdan Uygulamaya*. Ankara, Gazi
Kitapevi.
- Taşıgüzel, S. (2004) “İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Öğretici Nitelikteki Metinlerdeki
Eşdizimsel Örüntülemelerin Görünümü”. *Dil Dergisi*, 123, 72-87.
- Tombul, Ş. (2009) Rıfat Ilgaz'ın Bacaksız Serisinde Biçim İçerik İncelemesi ve Serinin
İlköğretim Türkçe Programına Göre Değerlendirilmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*,
İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.